

Jaarverslag 2021

Commissie van Toezicht
op de Inlichtingen- en
Veiligheidsdiensten

Jaarverslag

2021

Commissie van Toezicht
op de Inlichtingen- en
Veiligheidsdiensten

Voorwoord

Het toezicht op de nationale veiligheid is geen vanzelfsprekendheid en moet dat ook niet zijn. Een beroep op de nationale veiligheid betekent dat beroep wordt gedaan op een uitzondering. Onder deze uitzondering kunnen vergaande bevoegdheden worden ingeroepen, bevoegdheden die normaliter in het strafrecht of gegevensbeschermingsrecht niet ter beschikking staan. Daar komt bij dat wat binnen het kader van de nationale veiligheid gebeurt vrijwel altijd aan strikte geheimhouding onderhevig is. Daarom behoort nationale veiligheid in een democratische samenleving stevig en eenduidig te zijn verankerd in regelgeving en onderhevig te zijn aan bijzonder toezicht.

De Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 (Wiv 2017) bevat primair de verankering van twee specifieke organisaties die zich bezig houden met de nationale veiligheid: de AIVD en de MIVD. De wet regelt de taken en het toezicht op beide organisaties. Op een aantal punten gaat de Wiv 2017 verder. Zo regelt de wet ook de coördinatie van de activiteiten van beide diensten, waarbij er raakvlakken zijn met andere organisaties en taken op het gebied van de nationale veiligheid. Ook zijn de toezicht- en klachtafdeling van de CTIVD bevoegd om toe te zien op de Wet veiligheidsonderzoeken en op de bevoegdheid van de minister van Justitie en Veiligheid tot het intrekken van het Nederlandschap in het belang van de nationale veiligheid.

Het aantal organisaties en taken met betrekking tot de nationale veiligheid is ruimer dan wat gedekt wordt door de Wiv 2017. Internationaal wordt een holistische benadering gevraagd van nationale veiligheid. De uitdagingen die het ontbreken van een dergelijke benadering in Nederland opleveren zijn zichtbaar geworden in publieke discussies. Herziening van de Wiv 2017 en andere regelgeving die de nationale veiligheid raakt, dient consistent en duurzaam te zijn waar het gaat om bevoegdheden en waarborgen. De CTIVD heeft dit standpunt gedurende 2021 regelmatig onder de aandacht gebracht en zal dat ook in de komende periode blijven doen.

Consistentie en duurzaamheid geldt ook voor de inrichting van het toezicht zelf. De CTIVD heeft daarom bij de evaluatie van de Wiv 2017 gepleit voor geïntegreerd toezicht met bindende bevoegdheden. Hiermee wordt het best aangesloten bij zowel het belang van de nationale veiligheid (slagkracht van de diensten, bescherming van de rechtstaat) als de fundamentele rechten van burgers.

Voor de CTIVD is haar werkwijze evenmin een vanzelfsprekendheid. Dit is in de afgelopen jaren ook gebleken. In het toezicht wordt naast diepteonderzoeken, die resulteren in rapporten, meer en meer aandacht gegeven aan toezicht dat aansluit bij de vergrote dynamiek die de bescherming van de nationale veiligheid vergt. Binnen het domein van de nationale veiligheid is de hoeveelheid gegevens die moeten worden verwerkt enorm toegenomen en vraagt steeds snellere verwerking. Daarom zet de CTIVD verder in op het in dialoog met de diensten voorkomen van onrechtmatigheden en op near real time toezicht en systeemtoezicht. Dit jaarverslag geeft aan hoe daaraan invulling wordt gegeven. Daarbij gaat het onder meer om het bewaken van het wegingsproces van het al dan niet melden van ongekende kwetsbaarheden en de dienstverlening aan bijzondere instanties voor wat betreft digitale aanvallen. Veel tijd is gestoken in de problematiek rond de bijzondere bevoegdheid om onderzoeksopdrachtgericht gegevens te verzamelen en verwerken.

Verder wordt meer gebruik gemaakt van het flexibele instrument van informatie-dossiers. Ten aanzien van een specifiek onderwerp worden schriftelijke vragen gesteld, die ook schriftelijk beantwoord worden en uiteindelijk leiden tot het vaststellen van bevindingen waarbij nadere afspraken met de diensten kunnen worden vastgelegd. Ook kan de uitkomst zijn dat alsnog een volwaardig diepteonderzoek wordt opgestart.

Een andere belangrijke ontwikkeling in het toezicht is gericht op de verdere professionalisering van interne compliance. Voor de diensten is goed functionerende compliance een must om bij een groeiende organisatie en de toenemende complexiteit 'in control' te zijn. Voor de toezichthouder is goed functionerende compliance een must om effectief en efficiënt toezicht te kunnen uitoefenen. Door betrokkenheid bij het inrichten van interne compliance en het via steekproeven controleren of ook daadwerkelijk wordt gehandeld conform de interne regels, kan worden verzekerd dat waarborgen in de praktijk ook daadwerkelijk effect hebben. Het is goed om te constateren dat het inrichten van de noodzakelijke randvoorwaarden, die de CTIVD al benoemde in haar voortgangsrapportages over de implementatie van de Wiv 2017, niet alleen meer prioriteit hebben gekregen, maar ook met additionele budgetten worden ondersteund.

Het daadwerkelijke realiseren van een consistente benadering van nationale veiligheid en een daarbij behorend robuust en duurzaam toezichtstelsel zullen noodzakelijk zijn om de belangen van de rechtstaat en haar burgers te waarborgen, zeker in tijden waarin deze op de proef worden gesteld.

Nico van Eijk
Voorzitter CTIVD

Inhoud

1	Inleiding	7
2	Activiteiten afdeling toezicht	9
2.1	Afgeronde rechtmatigheidsonderzoeken in 2021	9
2.2	Lopende onderzoeken in 2021	11
2.3	Overige activiteiten en publicaties in 2021	12
2.4	Waarborgen kwaliteit en effectiviteit van het toezicht	16
3	Activiteiten afdeling klachtbehandeling	19
3.1	Behandeling van klachten en meldingen van misstanden	19
3.2	Klachtbehandeling door de CTIVD in 2021	19
3.3	Meldingen van vermoedens van misstanden bij de CTIVD in 2021	21
3.4	Klachten en meldingen van vermoedens van misstanden afgehandeld door de AIVD en de MIVD in 2021	22
4	Nieuwe wetgeving	25
5	Bewaken rechtseenheid en samenwerking met de TIB	27
6	Internationale samenwerking	29
7	Organisatorische ontwikkeling	31

Inleiding

De Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (**CTIVD**) houdt – als onafhankelijk toezichthouder – toezicht op de balans tussen de bescherming van de nationale veiligheid en de bescherming van fundamentele rechten. Dat doet de CTIVD door het toepassen van het kader dat daarvoor is neergelegd in de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 (Wiv2017).

De toezichttaken van de CTIVD richten zich in het bijzonder op de rechtmatigheid van het handelen van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (**AIVD**) en de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (**MIVD**). Zij beschikt daarvoor over vergaande bevoegdheden die haar in staat stellen over de volle breedte van de taakuitvoering van de beide diensten diepgaand **onderzoek** te doen naar de rechtmatigheid van hun handelen.

De CTIVD behandelt daarnaast klachten en meldingen van misstanden over de AIVD en de MIVD. Klachten kunnen worden ingediend door burgers en namens hen door belangenorganisaties. De CTIVD geeft bindende oordelen op klachten. Dit betekent dat de betrokken minister is gehouden uitvoering te geven aan de **beslissingen op klachten**.

Ieder jaar publiceert de CTIVD voor 1 mei haar jaarverslag, dat zij aanbiedt aan het parlement en de betrokken ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (**BZK**) en van **Defensie**. Het jaarverslag vormt een verantwoording en overzicht van de werkzaamheden en publicaties van de CTIVD in het verslagjaar. Het merendeel is reeds gepubliceerd op de website van de CTIVD (www.ctivd.nl). Het jaarverslag is volledig openbaar, wordt vertaald in het Engels en wordt beschikbaar gesteld op de website van de CTIVD. Voor u ligt het jaarverslag 2021.

Leeswijzer

Dit jaarverslag gaat achtereenvolgens in op de volgende onderwerpen. In de hoofdstukken 2 en 3 leest u welke activiteiten de afdelingen toezicht en klachtbehandeling van de CTIVD hebben verricht in 2021. Hoofdstuk 4 gaat over de voorbereiding van de nieuwe wetgeving op het gebied van onderzoeken naar landen met een offensief cyberprogramma. Hoofdstuk 5 gaat in op het rechtseenheid overleg en de samenwerking met de Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB). Hoofdstuk 6 geeft inzicht in de samenwerking van de CTIVD met toezichthouders op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten in het buitenland. Tot slot beschrijft hoofdstuk 7 de organisatie van de CTIVD in 2021.

2

Activiteiten afdeling toezicht

2.1 Afgeronde rechtmatigheidsonderzoeken in 2021

De CTIVD verricht onder meer rechtmatigheidsonderzoeken naar het handelen van de AIVD en de MIVD bij de uitvoering van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv 2017). De CTIVD bepaalt zelf haar onderzoeksagenda. Zij heeft daarbij nadrukkelijk oog voor de maatschappelijke context van het handelen van de diensten.

In 2021 heeft de afdeling toezicht van de CTIVD twee toezichtsrapporten uitgebracht. Het betreft toezichtsrapport nr. 72 over de inzet van bijzondere bevoegdheden ter ondersteuning van een goede taakuitvoering van de AIVD en de MIVD en toezichtsrapport nr. 73 over het verstrekken van persoonsgegevens aan buitenlandse inlichtingen- en/of veiligheidsdiensten met een verhoogd risicoprofiel door de AIVD en de MIVD. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste bevindingen. De toezichtsrapporten zijn eveneens te vinden op de CTIVD website.

Nr. 72 | Over de inzet van bijzondere bevoegdheden ter ondersteuning van een goede taakuitvoering van de AIVD en de MIVD

Vastgesteld op 24 februari 2021, gepubliceerd op 15 april 2021

De CTIVD heeft onderzocht of de AIVD en de MIVD in de onderzoeksperiode (mei 2018 – november 2019) de bevoegdheid in artikel 28 lid 2 Wiv 2017 rechtmatig hebben toegepast en of zij hebben voldaan aan de plicht tot het melden uit artikel 30 lid 1 Wiv 2017.

Het toezichtsrapport richt zich op een onderdeel dat nieuw is in de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017, namelijk de mogelijkheid voor het inzetten van bijzondere bevoegdheden ter ondersteuning van een goede taakuitvoering van de AIVD en de MIVD. Het kan daarbij gaan om een beoordeling omtrent de noodzakelijkheid van het treffen van bijzondere veiligheidsmaatregelen voor een dienstmedewerker of ander persoon die werkzaam is ten behoeve van de diensten. Of om betrouwbaarheidsonderzoek te doen naar een bron.

De wetgever heeft voor de inzet van deze bijzondere bevoegdheden ter ondersteuning van de taakuitvoering aanvullende waarborgen in de wet opgenomen. Deze waarborgen zijn, kort gezegd, toestemming door de betrokken minister, een verkorte toestemmingsperiode van vier weken en het vereiste dat de diensten terstond een melding aan de CTIVD doen van de door de betrokken minister verleende toestemming.

De CTIVD concludeert dat de beide diensten in de onderzoeksperiode in de door de CTIVD onderzochte gevallen artikel 28 lid 2 rechtmatig hebben toegepast. Zowel de AIVD als de MIVD heeft in twee gevallen een bijzondere bevoegdheid ingezet zonder deze inzet op grondslag van artikel 28 lid 2 te baseren, terwijl deze grondslag in de beoordeling van de CTIVD wel van toepassing was. De inzet van de bevoegdheden was in deze gevallen desalniettemin rechtmatig, omdat deze voldeed aan de eisen van noodzakelijkheid, proportionaliteit, subsidiariteit en gerichtheid.

De AIVD heeft in de onderzoeksperiode 57 van de 98 toestemmingsverleningen in het kader van artikel 28 lid 2 Wiv 2017 niet aan de CTIVD gemeld en daarmee de meldplicht van artikel 30 lid 1 Wiv 2017 niet nageleefd. De diensten hebben beide tweemaal bevoegdheden op basis van de onjuiste wettelijke grondslag ingezet. Daardoor zijn de wettelijke waarborgen van artikel 30 lid 1 Wiv 2017, waaronder de meldplicht, niet nageleefd. Het niet toepassen van alle waarborgen van artikel 30 lid 1 Wiv 2017 is naar het oordeel van de CTIVD onrechtmatig. Buiten de twee voornoemde gevallen heeft de MIVD aan de meldplicht voldaan door zes verleende toestemmingen aan de CTIVD te melden.

Het toezichtsrapport bevat geen geheime bijlage.

Nr. 73 | Over het verstrekken van persoonsgegevens aan buitenlandse diensten met een verhoogd risicoprofiel door de AIVD en de MIVD

Vastgesteld op 25 augustus 2021, gepubliceerd op 12 oktober 2021

In dit derde onderzoek naar internationale samenwerking van de AIVD en de MIVD onder de Wiv 2017 (na CTIVD-rapport **nr. 60**, februari 2019 en CTIVD-rapport **nr. 65**, oktober 2019), richt de CTIVD zich op internationale samenwerking in de praktijk; de rechtmatigheid van het verstrekken van persoonsgegevens aan buitenlandse diensten in concrete gevallen. Het gaat daarbij om de buitenlandse

diensten die volgens de betreffende wegingsnotitie een verhoogd risico opleveren in relatie tot één of meerdere van de vijf wettelijke samenwerkingscriteria, bijvoorbeeld respect voor de mensenrechten of het geboden niveau van gegevensbescherming. Juist bij het verstrekken van persoonsgegevens aan dergelijke buitenlandse diensten komt het aan op een gedegen afweging in het concrete geval en het waar mogelijk mitigeren van de aanwezige risico's.

De noodzaak van het huidige onderzoek werd ingegeven door de omstandigheid dat de AIVD en de MIVD hun wegingsnotities langere tijd (nog) niet op orde hebben. Mede naar aanleiding van het kritische toezichtsrapport nr. 60 (februari 2019) van de CTIVD zijn de beide diensten – deels gezamenlijk – gestart met een omvangrijke herziening van (het proces van) de wegingsnotities voor de samenwerkingsrelaties met buitenlandse diensten. Dit proces was ten tijde van de publicatie van toezichtsrapport nr. 73 nog niet afgerond. Juist in deze periode moeten de diensten scherp zijn op het proces van de feitelijke verstrekkingen van gevoelige gegevens zoals persoonsgegevens aan buitenlandse diensten die niet aan alle wettelijke samenwerkingscriteria voldoen ('verhoogd risicoprofiel') en de hieraan gekoppelde toestemming en waarborgen. Een

belangrijke basis en grondslag voor de verstrekkingen, de wegingsnotities, kunnen immers (nog) niet voldoende houvast bieden.

De CTIVD heeft onderzocht of het verstrekken van geëvalueerde persoonsgegevens aan buitenlandse diensten met een verhoogd risicoprofiel in de onderzoeksperiode (1 september 2019 – 1 maart 2020) door de AIVD en de MIVD op rechtmatige wijze plaatsvindt en hoe deze rechtmatigheid is gewaarborgd.

De CTIVD concludeert dat het proces bij de AIVD grotendeels op orde was. In de praktijk deden zich onrechtmatigheden voor bij het gebruik van overkoepelende toestemmingen en van een groepsafweging. Deze onderwerpen dient de AIVD spoedig – in lijn met de door de CTIVD geformuleerde randvoorwaarden – uit te werken in beleid en werkinstructies. Bij de MIVD was het proces niet op orde, omdat niet was voorzien in een systematiek van toestemmingsverlening op een voldoende niveau en vastlegging van de motivering van de verstrekkingen. Voor het merendeel van de verstrekkingen bestond geen toestemming en in geen geval was een motivering vastgelegd. Ook voor de MIVD geldt dat het gebruik van overkoepelende autorisatienota's voor het verstrekken van persoonsgegevens spoedig dient te worden uitgewerkt in beleid en werkinstructies met inachtneming van de door de CTIVD geformuleerde randvoorwaarden. De CTIVD treedt hierover in dialoog met de diensten en beoordeelt de rechtmatigheid hiervan.

Het toezichtsrapport heeft een geheime bijlage.

2.2 Lopende onderzoeken in 2021

De CTIVD heeft in 2021 twee rechtmatigheidsonderzoeken aangekondigd en afgerond, maar de publicatie van beide toezichtsrapporten heeft plaatsgevonden in het eerste kwartaal van 2022. Het betreft een onderzoek naar de inzet van onderzoeksopdrachtgerichte interceptie op de kabel door de AIVD en de MIVD (aankondiging op 19 jan. 2021, vastgesteld op 26 jan. 2022) en een onderzoek naar automated Osint door de AIVD en de MIVD (aankondiging op 7 apr. 2021, vastgesteld op 22 dec. 2021). Deze toezichtsrapporten worden opgenomen in het jaarverslag over 2022. Na publicatie zijn de toezichtsrapporten direct raadpleegbaar op www.ctivd.nl.

Toezichtsrapport 74 Automated OSINT

Automated OSINT betreft het geautomatiseerd verzamelen van gegevens uit voor een ieder toegankelijke informatiebronnen met behulp van specialistische software of webapplicaties ('tools'). Deze tools bevatten zoekfuncties en netwerkanalysefuncties, waarbij een grote diversiteit aan bronnen op een gebruikersvriendelijke manier kan worden geraadpleegd.

In één zoekslag zijn tot wel honderden bronnen tegelijkertijd te raadplegen, waaronder locatiegegevens van mobiele apparaten en gelekte gegevens van gebruikers van sociale mediadiensten. De resultaten kunnen vervolgens door de tools worden gevisualiseerd. Private bedrijven kunnen de datasets samenvoegen als één raadpleegbare bron (een 'samengestelde dataset') met soms wel miljarden gegevens.

OSINT is nadrukkelijk niet meer alleen het 'naslaan' van telefoonboeken of zoeken van gegevens op internet via een zoekmachine. De huidige praktijk van automated OSINT brengt een ernstiger privacy-inbreuk met zich mee dan is voorzien bij de

totstandkoming van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 (Wiv 2017). Daarom beveelt de CTIVD de wetgever aan een meer voorzienbare wettelijke grondslag met voldoende waarborgen te creëren ten aanzien van automated OSINT, zowel voor wat betreft de tools als de via deze tools te raadplegen bronnen.

Voordat de tools in gebruik worden genomen moet in het kader van de verplichting tot een 'zorgvuldige gegevensverwerking' voorafgaand de werking en de achterliggende bronnen van de tools worden doorgrond. Uit het onderhavige onderzoek blijkt dat dit onvoldoende heeft plaatsgevonden. De CTIVD beveelt aan dat de beide diensten alsnog mitigerende maatregelen nemen om aan de algemene bepalingen in de Wiv 2017 omtrent gegevensverwerking te voldoen.

Toezichtsrapport 75 Kabelinterceptie

Het onderzoek richt zich op de inzet van de bijzondere bevoegdheid tot kabelinterceptie en daaraan gerelateerde bevoegdheden. Kabelinterceptie houdt in dat de AIVD en de MIVD grote hoeveelheden kabelgebonden communicatie (zoals internetverkeer) kunnen intercepteren, zonder dat deze interceptie gericht is op een specifiek persoon of organisatie. De AIVD en de MIVD hebben kabelinterceptie tussen 1 mei 2018 en 31 maart 2021 ingezet in de vorm van het zogenoemde snapshotten. Snapshotten is het uitvoeren van kortstondige integrale interceptie van bepaalde gegevensstromen. Het doel van snapshotten is het onderzoeken van de geïntercepteerde gegevens op potentiële inlichtingenwaarde. De interceptie had nog niet het doel de gegevens te gebruiken voor (inlichtingen)onderzoeken naar specifieke personen of organisaties. Naast de wettelijke waarborgen waren in de door de CTIVD onderzochte periode aanvullende waarborgen van toepassing op de uitvoering van kabelinterceptie in de snapshotfase.

De CTIVD concludeert dat er bij de uitvoering van kabelinterceptie op belangrijke onderdelen rechtmatig is gehandeld, maar dat onvoldoende invulling is gegeven aan de wettelijke zorgplicht. Deze plicht houdt onder meer in dat voortdurend controle wordt uitgeoefend op de wijze waarop de diensten gegevens verwerken, en dat de gegevensverwerking in overeenstemming is en blijft met de wet. In de onderzochte periode was naleving van de zorgplicht ondergeschikt aan operationele belangen. Mede als gevolg hiervan zijn onrechtmatigheden ontstaan of te laat opgemerkt.

Ter versterking van de interne controle hebben de diensten in 2021 een gezamenlijk verbeterplan opgesteld. De CTIVD houdt verscherpt toezicht op de implementatie van de daarin genoemde maatregelen. Dit houdt in dat de CTIVD ook na het afronden van haar onderzoek doorlopend toezicht heeft gehouden op de uitvoering van kabelinterceptie, en dat zij dit toezicht zal blijven uitoefenen. Het uitgangspunt daarbij is het voeren van een dialoog met de diensten, opdat (risico's op) onrechtmatig handelen reeds in een vroeg stadium onderkend kunnen worden. Indien dit tot onvoldoende resultaat leidt, kan de CTIVD gebruikmaken van de wettelijke middelen die haar in het kader van de toezichtstaak ter beschikking staan.

2.3 Overige activiteiten en publicaties in 2021

Overleg met het parlement, CIVD, departementen en diensten

Als onderdeel van het toezichtsprotocol geeft de CTIVD toelichting op haar rapporten aan het parlement, veelal in de vorm van een technische briefing. De openbare rapporten worden doorgaans in het openbaar toegelicht aan de vaste kamer

commissies van BZK en/of Defensie, de geheime bijlagen worden achter gesloten deuren besproken in de Commissie Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD) van de Tweede Kamer.

Naast de verschillende onderzoeken voert de CTIVD regelmatig overleg met de departementen (Algemene Zaken, BZK en Defensie) en de AIVD en de MIVD. Zo wordt periodiek overleg gevoerd met de ambtelijke leiding van de departementen en de hoofden van de diensten. Ook wordt regelmatig vanuit de staf ambtelijk gesproken over diverse onderwerpen en worden wederzijds presentaties gegeven. Zo draagt de CTIVD bijvoorbeeld bij aan de inwerkprogramma's voor nieuwe medewerkers bij de diensten en geven de diensten presentaties over nieuwe ontwikkelingen aan de CTIVD. Het domein van de beide diensten wordt gekenmerkt door een hoge dynamiek. Bepaalde programma's en projecten van de diensten hebben een directe relatie tot de Wiv 2017 waarbij de CTIVD in een dialoog met de diensten haar standpunten kenbaar maakt.

Melden van onbekende kwetsbaarheden (*zerodays*)

Net als in 2020 heeft de CTIVD in 2021 wederom aandacht gehad voor de opvolging van de aanbeveling tot het ontwikkelen van beleid en werkwijzen over het melden van onbekende kwetsbaarheden (*zerodays*), zoals geformuleerd in toezichtsrapport [nr. 53](#) over de inzet van de hackbevoegdheid door de AIVD en de MIVD (2017).

De CTIVD stelt vast dat de diensten gedurende het jaar verder uitvoering hebben gegeven aan de aanbeveling, zowel in de praktijk door de werkzaamheden van de Commissie Onbekende Kwetsbaarheden (voorheen Commissie Melden Kwetsbaarheden), als door middel van het nader invullen van het (vertrouwelijke) interne beleid. De beide diensten zetten zich actief in voor de (door)ontwikkeling van een voldragen systeem voor het melden (*responsible disclosure*) van *zerodays*. Echter, door verschillende omstandigheden is er op dit gebied in 2021 minder progressie geboekt dan verwacht. Wel is de Commissie Onbekende Kwetsbaarheden in 2021 meerdere malen bijeengekomen en heeft de CTIVD de hieraan verbonden processen actief gevolgd. Ook in het komende jaar zal de CTIVD aandacht blijven hebben voor dit onderwerp.

Digitale veiligheid

De AIVD en de MIVD werken nauw samen op het gebied van digitale veiligheid. De Joint Sigint Cyber Unit speelt daarbij een belangrijke rol. De diensten onderzoeken cyberdreigingen, zoals aanvallen op computersystemen, die uitgaan van statelijke actoren gericht tegen Nederlandse overheden en bedrijven, waarbij het doel is deze dreigingen te herkennen, te duiden en weg te nemen. Hiertoe assisteren de diensten deze organisaties bij de detectie van aanvallen en de eventuele mitigatie daarvan. Deze samenwerking verloopt op basis van afspraken die worden vastgelegd in convenanten.

In maart 2020 heeft de CTIVD een vertrouwelijk protocol opgesteld dat van toepassing is op deze vorm van samenwerking in de gevallen dat daarbij bijzondere onderdelen van de staat zijn betrokken. De minister van Defensie (toentertijd eveneens de minister voor de AIVD) heeft met dit protocol ingestemd.

Het protocol specificeert, los van de bestaande convenanten, welke eisen de CTIVD op basis van de Wiv 2017 aan deze samenwerking stelt en op welke wijze zij deze activiteiten in haar toezicht betreft.

In het protocol is tevens vastgelegd dat deze vorm van toezicht niet resulteert in een openbaar toezichtsrapport, maar dat de CTIVD haar bevindingen vertrouwelijk en met tussenkomst van de betrokken ministers doet toekomen aan de betreffende organisaties. Deze vorm van toezicht is doorlopend en de CTIVD zal ten minste jaarlijks hierover rapporteren aan de betreffende organisaties.

In de tweede helft van 2021 heeft de CTIVD een dergelijk onderzoek verricht bij twee organisaties. Bij één daarvan is in 2020 al onderzoek verricht, bij de andere organisatie vond het onderzoek voor de eerste keer plaats. De beide onderzoeken zijn eind 2021 afgerond en in februari 2022 is hierover vertrouwelijk gerapporteerd. De CTIVD concludeert in deze rapportages dat de diensten in overeenstemming hebben gehandeld met de wettelijke kaders en de afhandeling van een incident adequaat hebben opgepakt. Verbeterpunten met betrekking tot de werkwijze worden opgepakt. Ook signaleerde de CTIVD punten voor aanpassing in de onderliggende convenanten, zodat beter wordt aangesloten bij de praktijk van de monitoring. Het is aan de ondertekenende partijen hier verder opvolging aan te geven.

Informatiedossiers

In 2020 heeft de CTIVD een nieuw toezichtinstrument geïntroduceerd onder de noemer informatiedossier. Hierdoor kan sneller en effectiever worden ingesprongen op actuele ontwikkelingen binnen de diensten. De aanleiding voor het opstarten van een informatiedossier kan divers zijn, waaronder een incidentmelding van een van de diensten, maar bijvoorbeeld ook naar aanleiding van een observatie tijdens een diepteonderzoek waarbij dit geen opvolging krijgt in het onderzoek als zodanig. Hiervan kan bijvoorbeeld sprake zijn omdat de gebeurtenis buiten de scope van het onderzoek is gelegen.

Bij het opstarten van een informatiedossier zal de CTIVD doorgaans nadere informatie opvragen, schriftelijke vragen stellen en/of, gesprekken voeren en mede naar aanleiding hiervan een koers uitzetten. Deze koers kan vervolgens weer verschillende vormen kennen. Zo kan op basis van het informatiedossier besloten worden dat verdere opvolging niet nodig is, een juridisch kader worden opgesteld waaraan het geconstateerde handelen van de dienst wordt getoetst, een adviesbrief aan de minister worden gestuurd of alsnog een diepteonderzoek worden aangekondigd.

In 2021 heeft de CTIVD een deel van het eerste informatiedossier dat in 2020 was gestart afgerond met een kaderstellende brief omtrent de internationale samenwerking met niet-statelijke actoren aan de ministers van BZK en van Defensie en aan de CIVD. Diensten en departementen zullen opvolging geven aan de gestelde toezichtsvoorwaarden en aanbevelingen. Het resterende deel van het informatiedossier is voortgezet. In dit kader heeft in 2021 een briefing plaatsgevonden en zijn schriftelijke vragen aan de betrokken dienst gesteld. Het onderzoek loopt ten tijde van publicatie van dit jaarverslag nog.

In 2021 heeft de CTIVD één nieuw informatiedossier opgestart dat ten tijde van publicatie van dit jaarverslag nog loopt.

Meldingen aan de CTIVD

De afdeling toezicht krijgt geregeld meldingen vanuit de AIVD en de MIVD. Het gaat hier enerzijds om meldingen die de wet voorschrijft. Zo is er de verplichting voor de diensten melding te maken van een door de minister(s) verleende toestemming voor het verstrekken van ongeëvalueerde gegevens. Ook moet de inzet van een bijzondere bevoegdheid ter ondersteuning van de taakuitvoering, bijvoorbeeld voor het toetsen

van de betrouwbaarheid van een bron, worden gemeld aan de CTIVD. Andere meldplichten zien op het niet (kunnen) uitvoeren van de notificatieverplichting door de diensten en het afwijzen van aanvragen tot kennisneming van gegevens die door de diensten zijn verwerkt. De CTIVD bekijkt deze meldingen periodiek en toetst of er aanleiding is nader onderzoek te verrichten. Elk van deze meldplichten is of wordt op enig moment betrokken in een diepteonderzoek van de CTIVD.

Anderzijds doen de beide diensten ook meldingen aan de CTIVD die niet expliciet wettelijk vereist zijn, maar wel voortvloeien uit de zorgplichten van de beide diensten op het terrein van geheimhouding, veiligheid en een rechtmatige gegevensverwerking. Het kan hier bijvoorbeeld gaan om meldingen van incidenten die hebben plaatsgevonden of meldingen dat niet conform de wettelijke regeling is gehandeld (non-compliance). In dialoog met de compliance onderdelen van de beide diensten is gedurende 2021 frequent overleg geweest over het verder professionaliseren van de wijze waarop deze meldingen vorm krijgen en worden afgehandeld. De diensten en CTIVD streven er naar in de loop van 2022 gemaakte afspraken in een protocol vast te leggen.

Overige publicaties

Reactie over rapport ECW

De Evaluatiecommissie Wiv 2017 heeft op 20 januari 2021 haar evaluatierapport gepubliceerd. De CTIVD heeft op dat moment een eerste **kritische reactie** op het rapport op haar website geplaatst. De CTIVD concludeert dat operationele belangen van de diensten ten behoeve van de bescherming van de nationale veiligheid en de belangen van de bescherming van fundamentele rechten van burgers in het rapport van de ECW niet in balans zijn. De CTIVD heeft zich in 2021 ingezet om haar standpunten over de verbeterpunten van de Wiv 2017 bij de diensten en departementen voor het voetlicht te brengen.

Brief over implicaties conventie 108+

De CTIVD heeft op 17 februari 2021 in een **gezamenlijke brief** met de TIB aan de Tweede Kamer haar standpunt uiteen gezet over de implicaties van de Conventie 108+ van de Raad van Europa voor het toezicht op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Conventie 108+ betreft de modernisering van de bestaande Conventie 108 over de bescherming van personen met betrekking tot de geautomatiseerde verwerking van persoonsgegevens. In de **brief** zetten de TIB en de CTIVD de implicaties van Conventie 108+ uiteen voor het toezicht op de verwerking van persoonsgegevens in kader van de nationale veiligheid. Gelet op het grote belang van de voorgestelde wijzigingen in het verdrag, roepen de TIB en de CTIVD op tot het zo spoedig mogelijk ratificeren van Conventie 108+.

Brief over wetsvoorstel intrekken Nederlandschap

Op 2 november 2021 heeft de CTIVD in een **brief** aan de voorzitter van de Tweede Kamer haar standpunt kenbaar gemaakt over het wetsvoorstel tot Wijziging van de Rijkswet op het Nederlandschap (RWN) en de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv) 2017 (Kamerstuk 35934). Een gelijkkluidende versie is verzonden aan de Eerste Kamer en de Staten van Aruba, Curaçao en Sint Maarten. De CTIVD stelde zich onder meer op het standpunt dat door het voornemen het toezicht van de CTIVD op de uitoefening van de bevoegdheid van de minister van Justitie en Veiligheid tot intrekking van het Nederlandschap een toezichtshiaat ontstaat. Ook bracht de CTIVD het belang van toezicht op een eenduidige uitleg van het begrip nationale veiligheid onder de aandacht. De wetgever heeft besloten de bevoegdheid

van de minister niet permanent te maken, maar met vijf jaar te verlengen, en het toezicht van de CTIVD te behouden, maar dit te beperken tot toezicht op de eenduidige interpretatie van het begrip 'nationale veiligheid', en niet langer op de doelmatigheid en proportionaliteit van de toepassing van deze bevoegdheid. De wet is op 28 februari 2022 in werking getreden. (*Kamerstukken I* 2021/22, 35 934, D; *Stb.* 2022, 84).

Brief over wetsvoorstel NCTV

Op 22 juli 2021 heeft de CTIVD een **brief** verzonden aan de Afdeling advisering van de Raad van State over het wetsvoorstel omtrent een wettelijke grondslag voor de verwerking van persoonsgegevens door de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). Het wetsvoorstel verwerking persoonsgegevens coördinatie en analyse terrorismebestrijding en nationale veiligheid is op 9 november 2021 door de minister van Justitie en Veiligheid bij de Tweede Kamer ingediend. De CTIVD stelt zich op het standpunt dat het vanuit rechtmatigheids- en rechtsstatelijkheidsperspectief een betere keuze zou zijn om de NCTV-activiteiten onder te brengen in de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 (Wiv 2017). De CTIVD wijst erop dat wezenlijke elementen ontbreken in het wetsvoorstel.

2.4 Waarborgen kwaliteit en effectiviteit van het toezicht

Deskundigheid

Om effectief te zijn in het toezicht op de beide diensten moet de CTIVD over verschillende expertises beschikken. Naast een brede juridische basis, zijn verschillende andere kennisgebieden van belang. Zoals een gedegen technische expertise om de technologische ontwikkelingen en de groeiende technische mogelijkheden voor gegevensverwerking door de AIVD en de MIVD te kunnen doorgronden. Maar ook operationele context bij de diverse operaties en kennis en kunde op het gebied van toezicht. Voor de samenstelling van haar staf is de CTIVD daarom continu op zoek naar de juiste balans in verschillende kennis- en expertisegebieden. De CTIVD moet met de ontwikkelingen bij de diensten meebewegen om blijvend in staat te zijn effectief toezicht uit te oefenen. In hoofdstuk 6 gaat de CTIVD nader in op de ontwikkeling van haar organisatie.

Interne en externe tegenspraak

De CTIVD hecht grote waarde aan interne en externe tegenspraak in haar onderzoeksproces. Elk onderzoek wordt verricht door een onderzoeksgroep, bestaande uit een Commissielid in de rol van onderzoeksleider en een of meer onderzoekers. Een onderzoek kan worden ondersteund door de ICT-unit. In interne tegenspraak wordt voorzien doordat medewerkers van de staf van de CTIVD, die buiten de desbetreffende onderzoeksgroep vallen, kritisch met het onderzoek meekijken.

Externe tegenspraak krijgt vorm in de betrokkenheid van de Kenniskring van de CTIVD bij haar onderzoeken en op belangrijke onderwerpen die het toezicht betreffen. Leden van de Kenniskring reflecteren niet alleen op de planning en keuze van nieuwe onderzoeken van de CTIVD, maar ook op de plannen van aanpak, toetsingskaders, praktijkbevindingen en conceptrapporten die worden opgesteld door de onderzoeksgroepen. Elk van de leden van de Kenniskring heeft een veiligheidsonderzoek op A niveau ondergaan en mag kennis nemen van staatsgeheime informatie. In 2021 is prof. Bart Jacobs teruggekeerd in de kenniskring na afronding

van zijn deelname aan de Evaluatiecommissie Wiv 2017. Op de website van de CTIVD staat vermeld wie momenteel deelnemen aan de **Kenniskring**.

Buiten de aan lopende onderzoeken hebben kenniskringleden in 2021 deelgenomen aan een aantal online bijeenkomsten en hun visie gegeven op een aantal strategische onderwerpen.

Reflectie uit de maatschappij en wetenschap

De CTIVD heeft een breed netwerk aan contacten met belangenorganisaties, toezichtinstanties en wetenschappelijke instellingen in Nederland. Op deze wijze houdt zij voeling met het maatschappelijk en wetenschappelijk debat over de balans tussen de belangen van de nationale veiligheid en de bescherming van de grondrechten van de burger. Zij betreft dit debat mede in de keuze van haar onderzoeken.

‘Landing’ van rapporten binnen de beide diensten en opvolging aanbevelingen

Net als in voorgaande jaren heeft de afdeling toezicht in 2021 werkvloergesprekken bij de diensten gevoerd om te bezien hoe de bevindingen en aanbevelingen uit een toezichtsrapport in de organisatie van de diensten ‘landen’. In deze gesprekken wordt ook besproken of het desbetreffende toezichtsrapport voor medewerkers van de beide diensten voldoende helder is verwoord en of de aanbevelingen die daarin naar voren komen goed uitvoerbaar zijn. De CTIVD ervaart deze gesprekken als constructief en behulpzaam in het verbeteren van haar toezichtstaak en de wijze waarop zij haar rapporten opstelt. Uit de gesprekken komt naar voren dat de toezichtsrapporten van de CTIVD leiden tot daadwerkelijke aanpassing van de werkpraktijk van de beide diensten.

Enige tijd na de publicatie van een toezichtsrapport verzoekt de afdeling toezicht de betrokken minister(s) aan te geven hoe de door hen overgenomen aanbevelingen zijn opgevolgd. Waar dit tot vragen of onduidelijkheden leidt, gaat de CTIVD nader in gesprek of verricht zij aanvullend onderzoek. Zo nodig stelt zij de minister(s) op de hoogte in welke zin de implementatie van aanbevelingen verbetering behoeft.

3

Activiteiten afdeling klachtbehandeling

3.1 Behandeling van klachten en meldingen van misstanden

De **afdeling klachtbehandeling** van de CTIVD is onder de Wiv 2017 bevoegd klachten te behandelen over (vermeend) handelen van de AIVD en/of MIVD. De afdeling klachtbehandeling van de CTIVD fungeert hierbij als zogeheten tweedelijns klachtbehandelaar. De Wiv 2017 bepaalt dat een klacht over de AIVD of MIVD eerst door de betrokken minister (als eerstelijns klachtbehandelaar) wordt afgehandeld. Voor de AIVD is dit de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), voor de MIVD is dit de minister van Defensie. Wanneer een klager niet tevreden is over de afhandeling van diens klacht door de betrokken minister, dan kan deze een klacht indienen bij de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD. In sommige gevallen neemt de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD klachten direct in behandeling, omdat van de klager niet gevegd kan worden diens klacht eerst bij de betrokken minister in te dienen.

Verder heeft de afdeling klachtbehandeling de bevoegdheid meldingen van vermoedens van misstanden te behandelen.

3.2 Klachtbehandeling door de CTIVD in 2021

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de aantallen klachten die in 2021 door de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD zijn verwerkt.

CTIVD	Klachten t.a.v. AIVD	Klachten t.a.v. MIVD	Overige klachten ¹
Nog in behandeling op 1 januari 2021	3	-	-
Ontvangen klachten	25	13	27
Niet-gegrond verklaard	2	1	-
Deels gegrond verklaard	1	1	-
Geheel gegrond verklaard	-	-	-
Informeel afgedaan ²	8	2	-
Niet in behandeling genomen ³	13	5	27
Doorgezonden aan minister ⁴	-	1	-

¹ Bij de overige klachten was het onduidelijk of de klacht betrekking had op de AIVD en/of de MIVD en is door klager geen duidelijkheid (meer) geboden.

² Wanneer een klacht informeel is afgehandeld, betekent dit dat een klacht al naar tevredenheid kon worden opgelost zonder dat daarvoor een formeel onderzoek naar de klacht heeft hoeven plaatsvinden. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een interventie waarbij de dienst wordt verzocht te reageren op een bericht van de klager of een passende oplossing te bieden.

³ Voor het niet in behandeling nemen zijn diverse redenen, bijvoorbeeld: de klacht ging niet over de AIVD en/of MIVD, de klacht ging niet over een onderwerp waarover de afdeling klachtbehandeling bevoegd is te oordelen, de klacht betrof een herhaalde klacht, de klacht was nog niet in de eerste lijn door de betrokken minister behandeld of klager liet niets meer van zich horen nadat door de CTIVD om aanvullende informatie was gevraagd.

⁴ Indien een klager de klacht nog niet bij de betrokken minister heeft ingediend, kan de afdeling klachtbehandeling op verzoek van klager de klacht aan de minister doorsturen.

CTIVD	Klachten t.a.v. AIVD	Klachten t.a.v. MIVD	Overige klachten ¹
Ingetrokken	-	-	-
Nog in behandeling op 31 december 2021	4	3	-

In totaal heeft de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD in 2021 23 klachten behandeld, waarvan zij er drie op 1 januari 2021 al in behandeling had. Dit heeft in vier gevallen (een klacht ging over zowel de AIVD als de MIVD) geleid tot een formele beslissing van de afdeling klachtbehandeling die geanonimiseerd is **gepubliceerd** op de website van de CTIVD. In vijf gevallen (twee klachten gingen over zowel de AIVD als de MIVD) was de behandeling van de klacht op 31 december 2021 nog niet afgerond. In vergelijking met voorgaande jaren, zijn de klachten die in 2021 zijn behandeld complexer van aard.

Ongegronde klachten

Drie klachten zijn door de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD ongegrond beoordeeld (twee daarvan betroffen in feite dezelfde klacht, waarvan er een over de AIVD en de andere over de MIVD ging). De beoordeling 'ongegrond' betekent dat de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD onderzoek heeft gedaan naar de klacht en op inhoud heeft beoordeeld. In deze klachten was geen sprake van onbehoorlijk handelen door de AIVD en/of de MIVD. Deze klachten zagen elk op vermeend handelen in de zin van inzet van bijzondere bevoegdheden jegens klagers door de AIVD en/of de MIVD.

De andere twee klachten zijn door de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD deels gegrond beoordeeld. De gegrond beoordeelde onderdelen van de klachten zagen in beide gevallen op procedurele onderdelen. Het ging bijvoorbeeld om een inzageverzoek in het personeelsdossier dat niet voldoende voortvarend was verstrekt. De afdeling klachtbehandeling van de CTIVD achtte dit onbehoorlijk.

De bovengenoemde klachtbeslissingen zijn geanonimiseerd terug te vinden op de website van de CTIVD.

Informeel afgehandelde klachten

Tot slot heeft de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD acht klachten over de AIVD en twee over de MIVD informeel kunnen afhandelen. Een aantal van de klachten ging over het niet in behandeling nemen van een klacht door de AIVD of de MIVD. Na interventie van de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD is dat alsnog gebeurd.

Laagdrempeligheid klachtbehandeling

De inzet van bevoegdheden door de beide diensten vindt heimelijk plaats. Voor een burger is het in de regel niet bekend of een bevoegdheid tegen hem of haar is of wordt ingezet. Een klager hoeft in de klacht de vermeende inzet van bevoegdheden jegens hem of haar dan ook niet nader te motiveren. De wetgever heeft de mogelijkheid om een klacht in te dienen laagdrempelig gehouden zodat, ook in het geval van heimelijkheid, sprake is van een effectief rechtsmiddel. Ook in andere opzichten geldt dat aan een klacht weinig formele of materiele eisen worden gesteld en kunnen de diensten c.q. de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD slechts op basis van een beperkt aantal gronden de behandeling van een klacht weigeren. Zowel bij de AIVD en de MIVD als bij de CTIVD kan een klacht digitaal (via een website) worden ingediend. Ook in die zin wordt beoogd te voorzien in laagdrempelige klachtbehandeling.

Het opleggen van maatregelen

De afdeling klachtbehandeling van de CTIVD geeft voor de betrokken ministers bindende oordelen en kan in dat kader maatregelen opleggen, zoals het stoppen van een lopend onderzoek bij de diensten, het beëindigen van de inzet van een bijzondere bevoegdheid of het verwijderen en vernietigen van door de diensten verwerkte gegevens. De afdeling klachtbehandeling kan overgaan tot het opleggen van een dergelijke maatregel wanneer zij bijvoorbeeld heeft geoordeeld dat sprake is van een onrechtmatige inzet van een bijzondere bevoegdheid. In de klachten die door de afdeling klachtbehandeling in 2021 zijn afgehandeld, is een onrechtmatige inzet van een bevoegdheid echter niet aan de orde geweest. Verder zijn de aanbevelingen van de afdeling klachtbehandeling tot nu toe steeds opgevolgd.

3.3 Meldingen van vermoedens van misstanden bij de CTIVD in 2021

In de Wiv 2017 is een procedure opgenomen voor het melden van het vermoeden van een misstand bij een van de diensten of de coördinator van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Een dergelijke melding kan worden gedaan bij de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD. Een ieder die betrokken is of is geweest bij de uitvoering van de Wiv 2017 of bij de Wet Veiligheidsonderzoeken kan een vermoeden van een misstand melden bij de afdeling klachtbehandeling. De melder dient het vermoeden van een misstand eerst te melden bij de betrokken dienst. Als de interne melding niet binnen een redelijke termijn of niet naar behoren is behandeld, kan de melder zich wenden tot de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD.

De afdeling klachtbehandeling van de CTIVD neemt de melding in behandeling als zij van oordeel is dat er sprake is van een melding van een vermoeden van een misstand. Zij onderzoekt vervolgens of het aannemelijk is dat er sprake is van een misstand. De melder en de betrokken minister worden daarbij in de gelegenheid gesteld hun standpunt toe te lichten. Naar aanleiding van haar onderzoek stelt de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD een rapport op. Zij deelt haar oordeel mede aan de melder en de minister en kan daarbij aanbevelingen doen aan de minister. De minister laat vervolgens weten hoe deze aan het oordeel gevolg zal geven en binnen welke termijn. Het oordeel van de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD en de reactie van de minister daarop worden door laatstgenoemde aan het parlement verzonden. De CTIVD zal een geanonimiseerd rapport van de melding op haar website publiceren.

In 2021 zijn geen vermoedens van een misstand gemeld bij de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD.

3.4 Klachten en meldingen van vermoedens van misstanden afgehandeld door de AIVD en de MIVD in 2021

Klachten behandeld door de AIVD en de MIVD

Klachten kunnen worden ingediend bij de betrokken minister. Voor de AIVD is dat de minister van BZK en voor de MIVD betreft dit de minister van Defensie. De feitelijke behandeling van klachten ligt bij de AIVD en de MIVD. Als de klager niet tevreden is met de uitkomst van de interne klachtbehandeling, kan hij of zij een klacht indienen bij de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD. Het eerst indienen van een klacht bij de betrokken minister is vereist, tenzij dit redelijkerwijs niet van de klager kan worden gevergd.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de aantallen klachten die in 2021 door de beide diensten zijn verwerkt.⁵

Diensten	AIVD	MIVD
Nog in behandeling op 1 januari 2021	5	-
Ontvangen klachten	19	23
Niet-gegrond verklaard	3	2
Deels gegrond verklaard	-	1
Gegrond verklaard	-	-
Informeel afgedaan ⁶	7	1
Niet in behandeling genomen ⁷	6	15
Ingetrokken	2	-
Doorverwezen ⁸	1	3
Nog in behandeling op 31 december 2021	4	1

Meldingen van vermoedens van misstanden behandeld door de AIVD en MIVD

Bij de beide diensten zijn geen vermoedens van misstanden gemeld. Het gebrek aan meldingen van misstanden in de afgelopen jaren valt de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD op. De afdeling klachtbehandeling van de CTIVD zal hier in haar dialoog met de diensten aandacht voor vragen.

⁵ De cijfers zijn aangeleverd door de AIVD en de MIVD.

⁶ Informeel afgedaan wil zeggen dat er naar tevredenheid van de klager een oplossing is gevonden, zonder dat daar een formele klachtbehandeling aan te pas is gekomen.

⁷ Deze situatie kan zich bijvoorbeeld voordoen indien de klachtinstantie niet bevoegd is de klacht te behandelen of gelijktijdig een bezwaar- dan wel beroepsprocedure bij de rechter loopt over dezelfde kwestie.

⁸ Bij doorverwezen klachten is sprake van het indienen van een klacht bij de verkeerde instantie. In overleg met de klager wordt de klacht doorgezonden aan de juiste instantie.

Dialogoog tussen de CTIVD en de AIVD en de MIVD over klachtbehandeling en vermoedens van meldingen van misstanden

Er vindt sinds de inwerkingtreding van de Wiv 2017 regulier overleg plaats tussen de afdelingen Juridische Zaken van de AIVD en MIVD (als eerstelijns klachtbehandelaars) en de CTIVD (de tweedelijns klachtbehandelaar) over de procedures en uitvoering van de klachtregeling in de praktijk. De uitvoering wordt, al dan niet ambtshalve, door de afdeling klachtbehandeling getoetst bij de behandeling van klachten die bij de afdeling worden ingediend. Daarnaast is er aandacht voor de trends in de aantallen en aard van de ontvangen klachten. De beide diensten leveren periodiek lijsten aan van de al dan niet door hen in behandeling genomen klachten. Op deze wijze volgt de afdeling klachtbehandeling de ontwikkelingen in de eerstelijns klachtbehandeling en meldingsprocedures en de toepassing daarvan bij de beide diensten.

4

Failed

Protected

Cyber Attack

348FJDKEWOFIK

Protected

Nieuwe wetgeving

In de tweede helft van 2021 is er intensief overleg geweest met de diensten, departementen en de TIB. Aanleiding hiervoor was het standpunt van de diensten en departementen dat de Wiv 2017 onvoldoende ruimte biedt aan de diensten om slagvaardig het hoofd te bieden aan de dreiging die uitgaat van landen met een offensief cyberprogramma.

Deze cyberdreiging kenmerkt zich door een hoge mate van dynamiek en onvoorspelbaarheid. Een land kan gebruik maken van infrastructuur over de hele wereld al dan niet met medeweten van de feitelijke eigenaar van deze infrastructuur. Voor de diensten betekent dit dat een aanval van een dergelijke actor uit 'alle windrichtingen' kan komen, inclusief infrastructuur binnen de eigen landsgrenzen. Daarnaast opereren deze actoren op hoog niveau met hoogwaardige middelen en *redundancy* in hun netwerken.

Een wettelijk kader dat aan de diensten meer armslag biedt voor het kunnen omgaan met de dynamiek en onvoorspelbaarheid van de cyberdreiging vereist dat het toezicht hierop effectief moet aansluiten, zonder dat er sprake is van het afschalen van waarborgen. De betreffende wetgeving dient te voorzien in een stelsel van checks and balances dat recht doet aan zowel de belangen van de nationale veiligheid als de bescherming van fundamentele rechten.

Een ontwerp voor een 'Tijdelijke wet onderzoeken AIVD en MIVD naar landen met een offensief cyberprogramma' is op 1 april 2022 in openbare consultatie gegaan.

5

Bewaken rechtseenheid en samenwerking met de TIB

De Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB) en de CTIVD voeren geregeld overleg om te komen tot een gelijke uitleg van de Wiv 2017. Zij noemen dit 'rechtseenheid overleg'. Beide instanties hebben ingevolge de wetsgeschiedenis de taak om waar nodig afstemming te zoeken en de rechtseenheid te bewaken. Door rechtseenheid overleg wordt voorkomen dat dezelfde wetsbepaling op een verschillende manier wordt uitgelegd. Dit dient niet alleen de rechtszekerheid van de burger, die daarmee meer inzicht krijgt in de reikwijdte en toepassing van de inzet van bijzondere bevoegdheden door de AIVD en de MIVD. Het geeft ook de beide diensten duidelijkheid over het juridisch kader dat van toepassing is bij de uitvoering van hun taken.

In 2021 hebben de CTIVD en de TIB met de departementen en diensten overleg gevoerd over het opstellen van een nader juridisch kader voor het onderwerp van 'organisaties' in verzoeken om toestemming. Dit heeft geleid tot het vaststellen van een gerubriceerd juridisch kader.

In het verlengde van het rechtseenheid overleg hebben de CTIVD en de TIB ook overleg over kwesties die het toezicht op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten betreffen. Zo is er in 2020 gesproken over de implicaties van Conventie 108+ van de Raad van Europa voor het toezicht. Dit heeft in februari 2021 geresulteerd in een **gezamenlijke brief** aan het parlement. Ook heeft de CTIVD in december 2021, op verzoek van de TIB, met toestemming van de departementen en de diensten, het concept toezichtsrapport nr. 75 aan de TIB verstrekt, waarbij de bevindingen van het onderzoek mondeling door de CTIVD zijn toegelicht.

Internationale samenwerking

De samenwerking tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten intensiveert en innoveert. Internationale samenwerking is voor deze diensten essentieel voor het beschermen van de nationale veiligheid.

Samenwerking tussen toezichthouders staat nog in de kinderschoenen, maar sinds 2015 zijn er ook op dit vlak steeds meer initiatieven. Zo werkt de CTIVD samen met vijf andere toezichthouders in een samenwerkingsverband, de *Intelligence Oversight Working Group*, en wordt er sinds 2018 jaarlijks in december een conferentie voor toezichthouders georganiseerd.

Na een intensieve periode van samenwerking in 2019 heeft COVID de internationale samenwerking met buitenlandse toezichthouders in 2020 echter ernstig belemmerd. In de tweede helft van 2021 is er weer een eerste stap gezet met een online bijeenkomst om de samenwerking binnen de *Intelligence Oversight Working Group* te hervatten. In 2022 is de samenwerking inmiddels weer geïntensiveerd.

In navolging op de conferentie in Den Haag van december 2019, heeft de CTIVD in oktober 2021 deelgenomen aan deze jaarlijkse conferentie van Europese toezichthouders op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten in Rome. Door de voorzitter van de afdeling klachtbehandeling is een presentatie gegeven over de stand van zaken van het klachtrecht in een aantal Europese landen.

7

Organisatorische ontwikkeling

Samenstelling CTIVD

De CTIVD bestond in 2021 uit Nico van Eijk (vz), Marylène Koelewijn (lid), Harm Trip (lid) en Addie Stehouwer (lid en voorzitter afdeling klacht).

De CTIVD is onderverdeeld in twee afdelingen. De afdelingen worden ondersteund door het secretariaat.

Afdeling toezicht

Nico van Eijk
Voorzitter

Marylène Koelewijn
Lid

Harm Trip
Lid

Afdeling klachtbehandeling

Addie Stehouwer
Voorzitter

Hermine Wiersinga
Lid

Anne Mieke Zwaneveld
Lid

Erik Kok
Lid

Staf

Kristel Koese

Secretaris

De staf van de CTIVD wordt aangestuurd door de secretaris en bestaat uit 12 juridische, technische en operationele onderzoekers, twee ondersteunend medewerkers en een ICT-adviseur. De staf is verantwoordelijk voor de ondersteuning van beide afdelingen van de CTIVD.

Facilitaire ontwikkelingen

De CTIVD valt beheersmatig onder het ministerie van Algemene Zaken. Dit houdt in dat de CTIVD een beroep kan doen op de dienstverlening vanuit het ministerie op het terrein van onder meer financieel beheer, ICT en personeelszaken.

De CTIVD beslist zelf over de besteding van haar financiële middelen. Het budget van de CTIVD bedraagt circa 2,5 miljoen euro (2021).

Postbus 85556
2508 CG Den Haag

T 070 315 58 20
E info@ctivd.nl | www.ctivd.nl